عەبدوڵڵا سەمەدی

تیرۆری سمایل‌ئاغای سمکۆ

بە گێڕانەوەی ئاجودان هاشم-ی ئەحمەدزادە

بەرایی

« هۆزی شکاك و سەربردەی ژیانیان بە ڕێبەرایەتیی سمایل‌ئاغای سمکۆ »[1] ناوی کتێبێکی قەوارە بچووکە بە پێنووسی کاك ئەحمەدی شەریفی، کە لە ساڵی ۱۹۷۰ لە لایەن کتێبفرۆشیی سەیدیانەوە لە مەهاباد چاپ و بڵاوکرایەوە.

هەرچەند ناوی کتێبەکە زۆر لە ناوەرۆکی گەورەتر بوو، بەڵام تەنیا ئەو سوودەی هەبوو کە هەندێ باس و لێدوانی خستە ئاراوە و هەندێ کەسیشی، چ بە وتە و چ بە نووسین، وە قسە خست؛ کە ئەگەر ئەو کارەی کاك ئەحمەد نەبوایە، ئەو ڕاستییانەش دەچوونە ژێر گڵ.

یەك لەوانە، نامەی دە لاپەڕەیی **هاشم-ی ئەحمەدزادە** یە کە خۆی لە ڕووداوی تیرۆری سمایل‌ئاغادا، لە دەورگێڕانی سەرەکی بووە. ناوبراو لە ساڵی ۱۹۷۷ بە هەڵکەوت لە تاران تووشی کتێبەکەی کاك ئەحمەد دەبێ و دیارە بە وردی دەیخوێنێتەوە. بە وتەی خۆی، چونکە ناوەرۆکی کتێبەکە لەگەڵ ڕاستیی ڕووداوەکە یەك ناگرنەوە، بە تووڕەیی نامەیەك بۆ "کارگێڕی چاند و هونەری مەهاباد*"، کە ئیزنی چاپی ئەو کتێبەی دابوو دەنووسێ و ڕەخنە لەو کارە دەگرێ و چۆنیەتیی ڕووداوەکەش بە کورتی دەگێڕێتەوە. هەروەها پێشنیار دەکا کە ئەگەر کتێبێك لەو بارەدا بنووسرێ، ئەو ئامادەیە هاوکاریی پێویست بکا و چی دەزانێ بیدرکێنێ.

بێگومان ئەگەر لە کاتی خۆیدا لە زانیاری و بیرەوەرییەکانی کەڵك وەرگیرابا، زۆر گرینگ بوو. بەڵام وا دیارە جگە لەو نامەیە، کە ئەویش هۆیەکەی کاك ئەحمەدی شەریفی بووە، هیچی لەم بارەوە لە پاش بەجێ نەماوە. چونکە وەك خۆی باس دەکا؛ لە کاتی نووسینی نامەکەدا، لە تاران پیر و پەککەوتە و خانەنشین بووە و ئاماژەیەکیش بەوە ناکا کە بیرەوەرییەکانی نووسیبێتەوە. بەڵکوو ئامادەیی خۆی دەردەبڕێ بۆ یارمەتیی کەسانێك کە لەمەودوا شتێکی ئەوتۆ بنووسن.

سمایل‌ئاغا لە ساڵی ۱۹۳۰ کوژراوە. ئەگەر ئەودەم ئەحمەدزادە، کە ئاجودانی سەرهەنگ نەورۆزی بووە و دەوری بەرچاوی بینیوە، تەمەنی لانی کەم سی ساڵ بووبێ، ئەم نامەیەی لە تەمەنی حەفتاوحەوت ساڵیدا نووسیوە، و ئەگەر ئێستا لە ژیاندابێ، تەمەنی سەدوچوار ساڵە. (کە ئەمەش بە هاسانی دەست نادا)

لێرەدا من نە کتێبەکەی کاك ئەحمەد دێنمە بەر باس و لێکۆڵینەوە، نە نامەکەی ئەحمەدزادە تاوتوێ دەکەم. بەڵکوو بە پێویستی دەزانم کە وەکی بەڵگەیەکی مێژوویی بڵاوی بکەمەوە و بیخەمە سەر ئەو باس و وردە باسانەی کە لەم بارەوە نووسراون. سا بەڵکوو کەلێنێك بە مێژووی نەنووسراومان بگەیەنێ.

بەڵام، ئاماژەیەکی کە لە دوایی ئەم بەراییەدا زۆر بە پێویستی دەزانم و ناتوانم بە هیچ کلۆجێك خۆی لێبوێرم، ئەوەیە: **دەڵێن مێژوو، چرایە بۆ ڕێگای داهاتوو**. بەڵام تا ئێستا ئەوە بۆ ئێمە نەهاتووەتە دی. لەمەودواش نازانم. بۆ بەڵگە مشتێك لە خەروارێك هەڵدەگرم و تەنیا ئاماژەی گۆشەیەکی بچووکی مێژووی خۆمان دەکەم، ئەگینا ئەم بەراییە چەند قاتی بابەتەکەی لێدێ!

١ – حوسێنقولێخانی نیزاموسسەلتەنە، پێشکاری ئازەربایجان، بۆ وتووێژ داوای لە جەعفەرئاغای شکاك، براگەورەی سمایلئاغا، کرد کە بێتە تەورێز. پشتی قورئانیشی بۆ مۆر کرد و بە شاهید بۆی نارد. جەعفەرئاغا بێیەك و دوو لێکردن هاتە تەورێز. ئەویش کوشتی و تەرمەکەی کردە دوو کوت، و سەرەوبن لە دەرکی سەربازخانەی قەدیمیی تەورێز هەڵیواسی[2].

٢ – سەرتیپ موقەددەم ئەحمەدی، بە نامەیەك داوای لە سمایلئاغا کرد کە بۆ وتووێژی ئاشتی، بێتە شنۆ. سمایلئاغا ملی ڕێگای گرت و هاتە بەردەمی، ئەویش کوشتی. (بەبێ ئەزموون وەرگرتن لە مەرگی براکەی)

٣ – حەسەنعەلیخانی ئەمیرنیزامی گەڕووسی، حاکمی سابلاغ، داوای لە هەمزاغای مەنگوڕ کرد کە بۆ وتووێژ بێتە سابلاغ و قورئانێکیشی بۆ مۆر کرد و بە میرزا قاسمـی قازیدا بۆی نارد. هەمزاغا بە لەز خۆی گەیاندە ئوردووی حەسەنعەلیخان. هەر لەوێ کوشتیان و سەرەکەیان ناردە تاران، خزمەت ناسرەدینشای قاجار[3].

٤ – میر محەممەدی ڕەواندز **میری گەورە** ، پاشی سەرکەوتنێکی ئێجگار زۆر، تورك ترسیان ڕێنیشت و بەرەنگاری بوون. بەڵام لە هەموو تێکهەڵچوونێکا سەرکەوتن بە میری گەورە بوو. ناچار، مستەفا ڕەشید پاشا، کاربەدەستی پایەبەرزی تورك، میری بانگهێشتن کردە ئەستەمبووڵ و سوێندی بە شەرەف بۆ خوارد کە بە شادی بیگەڕێنێتەوە سەر حوکمداریی خۆی. میر یەکو دووی لێنەکرد. بەڵام لە تەرەبزوون و سیواس بە شەو ئیعدام و گوم کرا[4].

٥ – میرسەیفەددینی سۆران، کوڕی میرحوسێن، دەسەڵاتدارترین حاکمی سۆران بوو. بە ئەوپەڕی هێزەوە بە سەر خاکی باب و باپیرانیەوە فەرمانڕەوایی دەکرد. سوڵتان سولەیمانی قانوونی لە هێز و دەسەڵاتی ئەو دەترسا. زۆر بە هاسانی بانگهێشتنی کردە ئەستەمبووڵ و ئەویش زۆر بە هاسانی چوو. بەڵام پێ لە بارەگای سوڵتان نان و کوژرانی یەك بوو[5].

٦ – فەتحعەلیشای قاجار، قورئانێکی بۆ سادقخانی شقاقی مۆر کرد و سوێندی بۆ خوارد کە خوێنی ناڕێژێت. سادقخان خۆی بە دەستەوە دا. بەڵام بۆ یەکەمجار دوژمنی کورد سوێندەکەی درۆ دەرنەچوو، و خوێنی نەڕشت. بەڵکوو فەرمانی دا لە هۆدەیەکی بکەن و دەرك و پەنجەرە و هەموو کەلێن و کاژێڕێکی لێسواغ بدەن. ئەو کوردە شقاقییە بێ نان و ئاو و بێ پشوو گیانی دەرچوو. مارخامـی ئینگلیسی دەڵێ: کە دەرگایان لێکردەوە، دەستی نەمابوون؛ لە برسانی خواردبوون[6].

٧ – شا عەباسی سەفەوی، هەواڵی خەڵات و مزگێنی بۆ قوبادخانی موکری نارد و بانگهێشتنی کرد بۆ گاودۆڵی مەراغە. قوباد بە خۆ و بە سەدوپەنجا کەیخودا و ڕدێنسپی و سەرکردەی کوردەوە چووە بەردەمی. بەڵام لەشکرێکی تەیار و پڕچەك، دەورەیان دان و نەیانهێشت تاکە کەسیشیان لێدەربچێ[7].

٨ – ئەحمەدخانی مەراغە، سەرۆکی هۆزی موقەددەم، باوکی باپیرئاغای مەنگوڕی بانگهێشتن کرد. باوکی باپیر بە دووسەد سوارەوە لێی میوان بوو. بە پێی پیلانێکی لەبەرەوە داڕێژراو، بە سەر ماڵەکانی مەراغەدا دابەشیان کردن. چەکدارەکانی ئەحمەدخان، کە یەکجێ دەرەقەتی کوردەکان نەدەهاتن، لە کۆمەڵی بچووك بچووکدا تێکیان شکاندن و بەو جۆرە بنەبڕیان کردن[8].

٩ – هەڵۆخان، حاکمی گەورەی ئەردەڵان، لۆرستانیشی لە ژێر حوکم دابوو. لە دەسەڵاتدا کێبەرکێ و بەرابەریی لەگەڵ شاعەباسدا دەکرد. شاعەباس بە لشکرێکی گەورەوە بۆی چوو و لە ٩٥ کیلۆمەتریی ڕۆژئاوای سنە لەشکربەزی کرد. بەڵام هەرچی کردی، زاتی نەبوو دەگژ هەڵۆخان ڕابچێ. لە شکست و ئابڕووچوون دەترسا. هەر لەو جێیەڕا گەڕایەوە ئیسفەهان و دەرکی ئاشتی و دۆستایەتیی کردەوە و داوای لە هەڵۆخان کرد کە خان ئەحمەدخانی کوڕی بنێرێتە لای بۆ ئیسفەهان، تاکوو بە دیتنی کوڕی هەڵۆخان، چاو و دڵی ڕوون بێتەوە و دڵی بکرێتەوە و خۆشەویستەکەی وەبیر بێتەوە.

هـەڵۆخان نـە بـیری لـێکـردەوە و نـە ڕاوێـژی کـرد. یـەكو دووی لـێنـەکرد و بـۆی نـارد. هـەر لـەو ڕێگەیـەوە، شـاعباس هەڵۆخانیشی بەردەست کرد و تا دوایی تەمەن لە ئیسفەهان دەستبەسەر ڕاگیری کرد[9].

١٠ – محەممەد سەعید سوڵتان-ی هەورامی کە لە شەڕ دەگەڵ فەرهادمیرزای قاجاردا کەسوکاری هەموو لـە دەسـت دابـوو، و بە باشیش فەرهاد میرزای دەناسی و دەیزانی ئەو شازادەیە کە حاکمی کوردستان بوو، بە هـیچ کلۆجێـك قسـەی ڕاسـتی بـە زار دانایـە و لـە ژیانـدا تـەنیا یـەك وەعـدە و بـەڵێنیی بـە ڕاسـت دەرنـەچووە؛ سـەرەڕای ئـەوە، کاتێـك فـەرهادمیرزا بانگهێشتنی کرد بۆ جوانڕۆ تاکوو حکوومەتی هەورامانی لهۆنی پێببەخشێ؛! حەمەسەعید سوڵتان، کـە هـەزار شـایی لـە دڵدا دەگەڕا، و لە ڕێگا خەونی حکوومەتی هەورامانی لهۆنی دەدیـت، خـۆی گەیانـدە لای شـەرەفولولك، حـاکمی جـوانڕۆ. حـاکمیش بـە پێـی فـەرمانی فـەرهادمیرزا، دەسـتووری دا هـەر لەبـەر چـاوی خـۆی، حەمەسـەعید بـە دوو نۆکـەرەوە بـە خەنجەر و شەمشێر لەتوپەت بکەن[10].

١١ – شۆڕشی درسیم لە ١٩٣٦ بە سەرۆکایەتیی سەید ڕەزا هەڵگیرسا. دەوڵـەتی تـورك حـەوت سـپای بـە پشـتیوانیی هێـزی هەوایی هێنایە مەیدان. بەڵام هیچ سەرکەوتنێکی وەدەسـت نـەهێنا. ناچـار ڕایگەیانـد: دەوڵـەت ویسـتی کوردەکـان دابـین دەکا! سەید ڕەزاش دەرسی لە مێژوو وەرنەگرت. بە دڵپاکیی و ئومێدەوارییی، بـە هـەموو سـەرۆکەکانی شـۆڕش و سـەردار هۆزەکانی کوردەوە ڕووی کردە ئەرزەنجان بۆ وتووێژ. دەسـتبەجێ گـیران و پاشـی چـوار ڕۆژ محاکەمـە، لـە ١٩٣٧/١١/١٨ لـە سێدارە دران. سەید ڕەزا هەر توانی ئەوەندە بڵێ: « شۆڕشی درسیم لە ئاستی درۆزنیی و بێشەرەفیی تورکانـدا تێـكشـکا. من پیرە پیاوێکی حەفتاو پێنج ساڵەم و دەچمە ڕیزی شەهیدانی کوردستانەوە. بەڵام کورد و کوردسـتان هـەر دەمێـنن و لاوانی کورد تۆڵەمان دەستێنن. لەعنـەت لـە جـاش و خۆفرۆشـان ». ژمـارەی کوژراوەکـانی کـورد لـەم شۆڕشـەدا گەیشـتە چلهەزار کەس، و ناوی درسیم گۆڕا بە **تونجلی**[11].

١٢ - . . .

.

.

.

هەروەها وێژەی فۆلکلۆریشمان گەلێك ئاماژەی لەم بارەوە تێدایە و بەیتەکانمان وەکوو ئاوێنەیەك ئـەم پەتایـە دەنـوێنن.

بۆ نموونە بڕوانە بەیتی **قۆچ عوسمان**:

« کێ بوو لە سوڵتان، ئاقڵدار و دانا

بۆ میر سەیفودینی مۆر کرد قورعانە

هەڵستێ بێتە ئێرەکانە

ئەگەر هات گەییە دیوەخانێ

دەملی کەن کۆت و زەولانێ

مەیدوێنن

قورقوشمی بۆ وەتوێنن

نابێ بە زێڕی بخنکێنن »[12].

درێژەی ئەم باسە دەدەمە دەستی خوێنەر، با لە کتێبە مێژووییەکاندا دەیان و دەیان نموونەی تر وەخوێنێ و بزانـێ کـە سەرجەم ڕووداوەکان یەك شتن، تەنیا ناوی کەسایەتییەکان دەگۆڕدرێ.

لە دواییدا پێویستە سپاسی **محەممەدی سەمەدی** برام بکەم کە دەقی نامەکەی **هاشمی ئەحمەدزادە** ی لە ئارشیوی خۆی پێدام و ئیزنی وەرگێڕان و بلاوکردنەوەی دامێ.

* * *

<u>***دەقی نامەکە***</u>

بۆ بەڕێز، بەرپرسی کارگێڕیی چاند و هونەری مەهاباد

بە خۆمدا دەپەرمووم پێتان ڕابگەیەنم لەم دوایییانەدا لە تاران چاوم بە کتێبێك کەوت، بە ناوی « سمایلئاغای سمکۆ »، گردارییی و ئامادە کراوی کاك ئەحمەدی شەریفی. لە ژێرەوەی ڕووبەرگدا نووسراوە: بە پێی بەلگە و بەلێن، ودم و لەچاپدانەوەی ئەم کتێبە بۆ هەمیشە بە دەست ناوەندی کتێبفرۆشیی سەیدیانە لە مەهاباد. کتێبەکە ٧٤ لاپەڕەی قەوارە (١٠×١٨)یە و بێگومان نموونەشی لە لای خۆتان هەیە، چونکە لە لاپەڕەی ٢ نووسراوە: ڕادەی پێنسەد دانە بە ژمارە ٥ی ڕۆژی ١٣٤٨/١٢/١٢ ی کارگێڕیی چاند و هونەر، لە چاپخانەی ئەرژەنگ-ی تاران چاپکراوە.

پێتان ڕادەگەیەنم، من " هاشم ئەحمەدزادە " ئەو دەم، یانی لە سەرەتای سالی ١٣٠٩ تا ١٣٢٠ی هەتاوی، یارمەتیدەر (ئاجودان) ی سەرۆك عەشایر[٣] ی شنۆ بووم، و سەرۆك عەشایر، یانی جەنابی سەرهەنگ سادقخانی نەورۆزی، هەر سەوادی نەبوو، و هەموو کارەکانی بە من هەلدەسووڕا. سەرجەمی ئەو کاروبار و نهێنییانە کە پێوەندییان بە هاتنەوەی سمایلئاغا و نامەگۆڕینەوە لەگەل شێخ ئەحمەدی بارزان و سمایلئاغاوە هەبوو و مانگێك یا پتری خایاند، هەموو بە دەست منەوە بوو. نە لە تاران و مەهاباد و ورمێ(ڕەزائیە)، و نە لە عەشیرەتەکانی مامەش و مەنگوڕ و زەرزا و پیران، چکەس ئاگادار نەکرابۆوە، و تەنانەت لە شنۆ، چلە ئەفسەران و چلە دانیشتوان، بە پێی فەرمانی سەرتیپ موقەددەم ئەحمەدی، کەس ئاگاداری جموجوولە نهێنییەکان نەبوو؛ جگە لە تاکە کەسێك بە ناوی **حاجی سەعدوون-ی سەرڕاج**، کە لە ئاوالانی قەدیمی سمایلئاغا بوو و ئەویش بۆ پاراستنی بەرژەوەندی، ڕاستەوخۆ پێوەندی لەگەل نەدەگیرا، بەلکوو زۆر بە وریایی لە ڕێی چەپەرەوە کەلکمان لێوەردەگرت.

من کارێکم بە سەر ڕادەی زانیاریی مێژوویی کاك ئەحمەدی شەریفییەوە نییە، بەلام لە لاپەڕەی ٦٢ تا دوایی کتێبی ناوبراو، گشتی بە هەلە دەزانم و تەنانەت وشەیەکی ڕاستی تێدا نابینم. نازانم ئەو زانیارییانە چۆن گردەوکۆیی کراون کە پرسیار لە تاکە کەسێکی شنۆییش نەکراوە؛ بەلکوو شتێکی لەم و لەو بیستووە و بڕوای پێکردوون. ئەوانەش کە ئاگاداری ڕاستییەکان بوون زۆریان مردوون و ئیدی کەسی وا نەماوە کە ڕەخنە بگرێ، هەر بۆیە وڕێنە و درۆی لێکداوە و کتێبی لێپێکهێناوە و بە ناوی مێژوو داویەتە دەست جەماوەر.

کارەساتی سمایلئاغا یەکێك لە ڕووداوە گرینگەکانی مێژووی ئازەربایجانە و نابێ بە چاوی ئەفسانە و خەیالات لێی بڕوانرێ. ئەگەر کەسێك گەرەکی بێ لەم بارەوە بکۆلێتەوە، دەبێ هەموو کەلێن و کاژێرێکی ئەو ڕووداوە، بە وردەکارییەکانییەوە، تەنیا و تەنیا لە سینگی من دەربێنێ و بەس.

ئێستا کورتەیەکی ڕووداوەکەتان بۆ دەگێڕمەوە و ئێوەش لەگەل کتێبەکە هەلیسەنگێنن بزانن تاکە وشەیەکیشیان ڕێكدەکەون یان نا. بێگومان، نا.

لە بەرەوە دەمانزانی سمایلئاغا پاشی شکانی لە شەڕی چهریقدا، ڕووی کردووەتە ناوچەی بارزان و لە ژێر چاوەدێریی شێخ ئەحمەدی بارزانیدا دەژی. لە سەرەتای بانەمەڕی ١٣٠٩ی هەتاوی [= ئاوریلی ١٩٣٠]، گازندەی چەند کەس لە دانیشتوانی مەرگەوەڕ (گوندی زێوە)مان پێگەیشت کە گۆیا چەند سەر ئەسپی ئەوان لە لایەن پیاوەکانی سمایلئاغاوە دزراون.

پێشتریش، لە هەوەڵی خاکەلێوەی ١٣٠٩ی هەتاوی، سەرهەنگ سادقخانی نەوروزی ئازەر، لە لایەن ناوەندی لەشکری تەورێزەوە کرابووە سەرۆکی عەشایری شنۆ و ڕەوانەی ئەم ناوچەیە کرابوو. هەر ئەودەم بە فەرمانی سەرتیپ موقەددەم، منیش لە ڕەزائیە(ورمێ)وە گوێزرامەوە شنۆ بۆ ئاجودانی و بنووسیی سەرهەنگ سادقخان. سەرهەنگ سەوادی نەبوو و کاروباری بە دەستی من هەڵدەسووڕا. ئێمە لە سەر گازندەی باسکراو، نامەمان بۆ قایمقامی ڕەواندز ڕەوانەی عێراق کرد و داوامان کرد بە بەرەڤانیی شێخ ئەحمەدی بارزان، ئەسپەکان لە سمایل‌ئاغا وەربگرێتەوە. قایمقامیش لە وەڵامدا دەقی نامەی شێخ ئەحمەدی بارزانی بۆ ناردینەوە کە نووسیبووی: جەنابی قایمقام، بۆ سەرۆکی عەشایر بنووسەوە کە سمایل‌ئاغا خەیانەت بە هاوولاتیی خۆی ناکات، تەنانەت سمایل‌ئاغا دەڵێ: ئەگەر جەنابی زەفەروددەولە(ظفرالدولە) یانی جەنابی سەرتیپ محەممەدخانی موقەددەم ئیزنی لەسەر بێ، من ئامادەم بگەڕێمەوە نیشتمانی خۆم؛ بەو مەرجە مەترسیم لە سەر نەبێ و زیانم پێنەگات.

ئێمە لە وەڵامدا بۆ شێخ ئەحمەدی بارزانیمان نووسی: پێویستە سمایل‌ئاغا خۆی ئەم داوایە بۆ زەفەروددەولە(سەرتیپ موقەددەم) بنووسێ و بەخشین و ئیزنی گەڕانەوەی لێبخوازێ. نامەکەمان بە یەکێك لە دانیشتوانی شنۆدا، بە ناوی حاجی **سەعدوونی سەڕاج**، کە خۆی لە مریدانی شێخ ئەحمەد و دۆستی قەدیمی سمایل‌ئاغا بوو، ڕەوانە کرد و چۆنیەتیی ئەم ڕووداوەمان بە ڕەمز بە سەرتیپ موقەددەم ڕاگەیاند و چاوەڕوانی دەستوور و فەرمانی ئەو ماینەوە. سەرتیپ موقەددەم بە لەز وەرامی ناردەوە کە پێوەندییەکە مەپسێننەوە و ئەگەر هات و سمایل‌ئاغا خۆی داوای بەخشین و گەڕانەوەی کرد و ئەو مەرجەی سەلماند کە؛ هەوەڵ خۆی و دوو سێ کەس لە نزیکانی بە بێ چەك بۆ وتوویژ لە شنۆ بێنە لای من و پاشان دەرفەتی گەڕانەوەی هەموو دەستوپێوەندەکان بڕەخسێنین، پێم ڕابگەیەنن تا خۆم بڕۆمە تاران و لە شاهەنشای پەهلەوی نامەی لێبوردن وەربگرم و بۆ سمایل‌ئاغای بنێرم تاکوو ئەرخەیان بێ و بە متمانەوە بۆ وتوویژ بێتە شنۆ. هەروەها سەرتیپ پێی داگرتبوو کە ئەم باس‌وخواسە تا ئاکام لای کەس نەدرکێ و کەس بۆن یا سۆزەیەك نەکا.

حاجی سەعدوون بە نامەی سمایل‌ئاغاوە گەڕایەوە. نامەکە بریتی بوو لە پەژیوانی لە ئاکاری ڕابردوو و داوا و تکای بەخشین و لێبوردن لە سەرهەنگ سادقخان کە بە هەر چەشنێك بێ، سەرتیپ موقەددەمی بۆ ڕازی بکا کە لێی ببووری[14]. شێخ ئەحمەدی بارزانیش چەند ڕستەیەکی لە ژێر نامەکە نووسیبوو و لە سەرهەنگ سەرۆك عەشایر، بەزەیی و دلۆڤانیی بۆ سمایل‌ئاغا خواستبوو. ئێمە وەڵامی تێروتەسەلمان بۆ سمایل‌ئاغا نووسییەوە و مەرجەکانی سەرتیپ موقەددەممان پێڕاگەیاند.

من خۆم لەگەڵ حاجی سەعدوونی سەڕاج بەرەو بارزان وەڕێ کەوتین، لەوێوە شێخ ئەحمەد پیاوێکی ڕەگەڵ خستین و ڕوومان کردە دارستانی عاری[؟]. دارستانی عاری لە شەش یا حەوت کیلۆمەتریی باشووری زنجیرە کێوەکانی زاگرۆس هەڵکەوتووە. لای ڕۆژئاوای ئەم دارستانە، تورکیایە و باکوورەکەی، ئێرانە و خاکی بارزان لە عێراق، دەکەوێتە ڕۆژهەلات و باشووری. بەر لە دارستانەکە، دەگەیە گوندێکی بچووك بە خانووی لە گڵ و چرپی و بەرهەیوانی دارینەوە، کە سەرجەم دزوێن و نالەبارن. هەندێکیش تاوڵی ڕەنگاوڕەنگ هەڵدرابوون کە تاوڵی سمایل‌ئاغا بە ڕەنگی سپییەوە لە بەرەوەی تاوڵەکان خۆی دەنواند. شێخ ئەحمەد، پێشتر هەواڵی ئێمەی بە سمایل‌ئاغا ڕاگەیاندبوو. هەر چۆنێك بوو، گەیشتینەجێ. سمایل‌ئاغا خۆی بەرەوپیلمان هات و بە پێکەنین و خۆشحاڵییەوە پێشوازی لێکردین و گوتی: ئێوە چەپەری خۆش‌خەبەرن.

دەمەو ئێوارە بوو. ئەو شەومان بە خۆشی ڕابوارد و لە دوو مەرجە پێشنیارەکەی سەرتیپ زەفەروددەولە دواین. سمایلئاغا گوتی: سەرتیپ زەفەروددەولە باشتر من دەناسێ، باوکمان بە یەکەوە دۆستایەتییان هەبووە. من هەموو مەرجێکی ئەو بە گیان و دڵ دەسەلمێنم. سمایلئاغا زمانی ترکیی عوسمانی و ترکیی ئازەربایجانی هەر دوو بە باشی دەدوا و لێیان شارەزا بوو.

سبەی سەرلەبەیانی وەڕێکەوتین. سمایلئاغا بە مەودای کیلۆمەترێك لە تاوڵەکانەوە بە پێیان ڕەوانەی کردین و حاجیی ڕاسپارد کە خۆی نامەی لێبوردنەکە بهێنێتەوە. حاجی لە وەڵاما گوتی: ئەگەر خوا مەیلی لەسەر بێ دەیهێنم، هەر پێکەوەش دەچینە تاران. ماڵئاواییمان کرد و ملی ڕێگامان گرت.

لەوێ گاڤێدا عەشیرەتەکانی عێراق دەهاتنە لەوەڕگاکانی ئێران. عەشیرەتی خورشید لە کوێستانی **سینا** و عەشیرەتی هەرکی سەرحادی لە ڕێی **دالانپەڕ** و چەند عەشیرەتی بچووکی خەیلانی و سوورچیش لە لەوەڕگاکانی **کێلەشین**ەوە دەهاتن.

هەواڵەکانمان بە سەرتیپ ڕاگەیاند و ئەویش لە برووسکەیەکدا پێی داگرت کە هەرچی دەیزانن لە لای خۆتان سرپۆشی بکەن. من دەچمە تاران تا لە خاوەنشکۆی پەهلەوی بەرژەوەند و عەفوونامە بخوازم. ئێوە چاوەڕوانم بن.

لە ماوەی چوون و هاتنەوەی سەرتیپ موقەددەمدا، سەرهەنگ نەورۆزی لەگەڵ ڕاسپاردەکانی (دارایی) و (گومرك) بۆ وەرگرتن و کۆکردنەوەی (مالیات) بەرەو سنوورەکان ڕۆیشتن و کارەکەیان بە ئەنجام گەیاند و گەڕانەوە. سەرتیپ موقەددەمیش کە لە تاران گەڕابۆوە، بە تەلگراف پێوەندییان گرت و فەرموویان: من نامەیەك بۆ سمایلئاغا دەنووسم و عەفوونامەکە دەخەمە پاڵی، کەسێکیش بە ناوی **تەیموورخانی شکاك** دەنێرمە لاتان کە خۆی لە دۆستانی قەدیمی سمایلئاغایە. ئێوەش نامەکە بە تەیموورخان و بنووسەکەی خۆتاندا ڕەوانە بکەن و لەوێ بە وردی نامەکان و عەفوونامەکە بۆ سمایلئاغا شیبکەنەوە و کارێکی وا بکەن سمایلئاغا لە سەر پەیمان و بەڵێنییەکانی خۆی ڕاوەستێ. بە یەکەوە وەڕێکەون و وەرنە شنۆ. کە سمایلئاغا گەیشتەجێ، بە من ڕابگەیەنن تاکوو منیش لە ورمێوە بەرەو شنۆ وەڕێ بکەوم، و هەر ئەوجۆرەی لە پێشداش باسم کردووە، وتووێژی لەگەڵ دەکەم و کاروباری گەڕانەوەی پیاوەکانیشی دەڕەخسێنم.

بە گەیشتنی تەیموورخان، ئێمەش بە گورجی نووسراوەی خۆمان ئامادە کرد و سێ کەسی، یانی من و تەیمووربەگ و حاجی سەعدوون ڕوومان کردە خاکی عێراق. لە سەر ڕێگە بە لای عەشیرەتی هەرکی سەرحادیدا، کە هاتبوونە لەوەڕگاکانی ئێران، تێپەڕین. بە پێی فەرمانی سەرهەنگ نەورۆزی، ئەمجارە **فەتاحئاغا**، سەرۆکی عەشیرەتی هەرکیم تێگەیاند و ڕووداوەکەم لە لا درکاند. فەتاحئاغا بە تەواوی سەری سوڕما و دۆش داما کە چلۆن سمایلئاغا بڕیاری داوە بگەڕێتەوە! فەتاحئاغا گوتی: کەوایە ئێمەش دەبێ سبەینێ بۆ پێشوازی خۆمان ئامادە بکەین. پێم گوت: جەنابی فەتاحئاغا، سبەی بەیانی سەرهەنگ نەورۆزی خۆی دێتە لای ئێوە تاکوو بە یەکەوە پێشوازی لە سمایلئاغا بکەن.

چیدی ماتڵ نەبووین و ڕێگامان بڕی تاکوو گەیشتینە لای شێخی بارزان. کە هەواڵەکەمان پێڕاگەیاند، بە لەز سوارێکی ڕەوانەی لێرەوار کرد و پاشی ئێمە وەڕێ کەوتین. گەیشتینە دارستان. سمایلئاغا زۆر بە خۆشحاڵی وەریگرتین، ئێمەش نامەکان و عەفوونامەکەمان وێدا و پێمان ڕاگەیاند کە سبەی، سەرهەنگ و فەتاحئاغا لە سەر ڕێ پێشوازیتان لێدەکەن. زۆر شاد و ڕازی دەهاتە بەر چاو. **خەسرەوی** کوڕی و **جەجۆی** برازای کە دەساڵان دەبوون، لە جیاتی لیستۆك، کایەیان بە قوڵە تفەنگێکی سێتیری عوسمانی دەکرد و نیشانەیان داکردبوو و تێیان هەڵدەکرد.

ئێمە بەو هیوایە، کە بە پێی بڕیاری پێشوو، سمایل‌ئاغا بە دوو سێ کەس لە نزیکانییەوە دێتە شنۆ، هیچ بیرمان لە هێزێکی یاریدەر نەکردبۆوە. سبەی سەرلەبەیانی، سمایل‌ئاغا ئامادەی وەڕێکەوتن بوو. لە نەکاو پەنجا سواری چەکداری بارزانی گەیشتنەجێ و بە دوای ئەویشدا سەدوپەنجا شکاکی چەکداریش پەیدا بوون و سەرجەم بەرەو سنووری دالانپەڕ ملی ڕێگامان گرت.

ئێمە دەستوورمان پێدرابوو کە ئەگەر سمایل‌ئاغا دژ بە پەیمان و بەڵێنییەکانی پێشووی جووڵایەوە، ڕەخنەی لێنەگرین و هیچ نەڵێین. سەرەڕای ئەوە، ئێمە پێمان وابوو ئەو سوارانە هاتوون سمایل‌ئاغا بەڕێکەن و لە سەر سنوور ڕا دەگەڕێنەوە. کەچی لە تخووبی دالانپەڕ دەستە سوارێکمان لێدەرکەوت کە بە لەز بەرەو ئێمەیان داژۆت. تەیمووربەگ لە سمایل‌ئاغای پرسی: ئەو سوارانە کێن؟ ئەوان گوتیان: مەترسێن، خۆمانەن. جەنابی شێخ بۆ ڕەوانە کردنی ئێمەی ناردوون. ئێمە هەروا بێدەنگ ماینەوە. تەنیا ئەو کاتەی سنوورمان بەزاند، بۆ وەبیرهێنانەوەی مەرجەکان، بە سمایل‌ئاغامان گوت: جەنابی سەردار، لێرە بەملاوە خاکی ئێرانە. ئەویش بە بێ‌ئەوەی ئاماژەیەك بە سوارەکان و گەڕانەوەیان بکا، گوتی: بەهبەه! ئەم کێوانە چەند دلگرن! خاکی ئێران زۆر جوانە، و بۆنی نیشتمانی لێدێ! بەم جۆرە، سوارەی شکاك و بارزانی کە سەرجەم بە تفەنگ و خەنجەر تەیار بوون، بە دوای ئێمەدا پێیان نایە خاکی ئێران[15].

مەودای سەر سنوور هەتا چادرەکانی فەتاح‌ئاغا، نزیکەی دوو و نیو کیلۆمەتر دەبوو. نیوەی ڕێگامان بڕیبوو کە سەرهەنگ نەورۆزی و فەتاح‌ئاغا لەگەڵ دەستەیەك مەزن و پیاوماقووڵی هەرکی وەدەرکەوتن. گەیشتینە یەك، سمایل‌ئاغا و سەرهەنگ یەکتریان ماچ کرد و چاك‌وچۆنیان کرد. سەرهەنگ لە دەرفەتێکا خۆی لە ئێمە نزیك کردەوە و گوتی: نەکەن لە بابەت زۆریی ژمارەی سوارەکانەوە قسەیەك بکەن؛ ئەوانە مەبەستێکیان هەیە، بزانین چۆن دەبێ!

ئێمە لە لایەنی خۆمانەوە، تەنیا چوار سوارەی ئاردەڵمان لەگەڵ بوو. سەرهەنگ کە لە شنۆ وەدەر کەوتبوو، سێیانی بەیناوبەین لەسەر ڕێگە دانابوون و یەکیشی بۆ گەیاندنی تەلگراف لەگەڵ خۆی هێنابوو.

هەر گەیشتینە چادرەکانی فەتاح‌ئاغا، من چۆنیەتیی بارودۆخی خۆمانم بە هێما نووسی و بە سوارەکەدا بەڕێم کردە تەلگرافخانە، تاکوو بە سەرتیپ موقەددەمی بگەیەنن. تا ئەم کاتە کەسێك، چلە ئەفسەرانی حازر و تەنانەت ئەو چوار سوارە ئاردەڵە کە لەگەڵ سەرهەنگ بوون، لە هیچ شتێك ئاگادار نەکرابوون.

کە شەو داهات، هەموو سوارەکانی شکاك و بارزانی لە چادران دابەش کران و بە پێشنیاری فەتاح‌ئاغا، سەرهەنگ فەرمانی بە داڕۆغەی شنۆ(کلانتر اشنویه)دا کە هەرچی زووتر بگەڕێتەوە شنۆ و خەڵکی شار بۆ پێشوازی ئامادە بکا و جێگا و ڕێگاش بۆ سوارەکان وەبەرچاو بگرێ. سبەی بەیانی لە مۆڵکی فەتاح‌ئاغاوە وەڕێکەوتین و جگە لە چوارسەد سواری شکاك و بارزانی، نزیکەی پەنجا کەسیش لە پیاوماقووڵان و گەورەکانی هەرکی لەگەڵ فەتاح‌ئاغا وەڕێکەوتن. دەمەو نیوەڕۆ بوو کە پێمان نایە شنۆ. سەرجەمی بازاڕییەکان و دانیشتوانی شنۆ پێشوازییان لێکردین و لە لایەن شێخەکانی شنۆوە خوتبەی دوور و درێژ خوێندرایەوە. پاشان ڕوومان کردە بینای سەرۆکایەتی، کە شوێنی دانیشتنی نەورۆزی بوو. کاری ئێمەش ئەوە بوو کە سات بە سات سەرتیپ تێبگەیەنین و ئاگاداری هەموو هەڵسوکەوتێکی بکەین.

لای ئێوارە، ئێلی زەرزا، کە لە عەشیرەتەکانی دەوروبەری شنۆن، هەواڵیان پێگەیشت. **حاجی هەمزاغا**، سەرۆکی زەرزا و **مووساخان** و **عەبدوڵلاخان** لە پیاوە مەزنەکانی زەرزا، هاتنە خزمەت سمایل‌ئاغا و بۆ سبەی ڕۆژێ

خورشیدئاغا، سەرۆکی تیرەیەکی تری هەرکی و **تاهیرئاغا**، سەرۆکی هەرکیی دەشتەبێڵی ئێران و هەروەها **حاجی شێخ سمایل** و **حاجی مەحموود**، لە پیاوە گەورەکانی شنۆ، چاویان بە سمایلئاغا کەوت و هەر بەم چەشنە دوو کەس لە ئەفسەرانی شنۆ بە ناوی **ئیسماعیل خانی جەلالی** سەرۆکی ئیسکادرانی سوارە و **ڕەزاخانی پووررداد**، ناسراو بە **موشیرنیزام**، لە لایەن سەرهەنگەوە بە سەردار [سمایلئاغا]ناسێندران، کە ئەمانە هەردوو، نایبی ئەوەڵ واتە سیتوان یەکەم بوون.

ئەوێ شەوێ نەورۆزی لە لایەن سەرتیپ موقەددەمەوە بۆ تەلگرافخانە بانگهێشتن کرا. منیش لە گەڵ سەرهەنگ چووم. سەرتیپ بۆ ئەوەی سەرۆکی تەلگرافخانە تێمان نەگا، بە تەلگرافێ ڕەمزی پێوەندی پێوە گرتین و گوتی: سەرهەنگ! سمایلئاغا بەم لەشکرکێشییەوە کە کردوویەتی، دژ بە بەڵێنییەکانی خۆی جووڵاوەتەوە و لەوەوە دەردەکەوێ کە مەبەستی ئەوەیە من بکێشێتە شنۆ و بمگرێ و سەرلەنوێ بۆ چەندەم جار، دەستبکاتەوە بە چەپاو و هێرش بۆ سەر سندووس و مەهاباد و ڕەزائیە(ورمێ). ئەگەر خەیاڵێکی وای نەبوایە ئەم هەموو سوارە چەکدارەی لەگەڵ خۆ نەدەهێنا. پێویستە ئێوە زۆر ئازایانە بجووڵێنەوە و بە هیچ کلۆجێك نەهێڵن سمایلئاغا بە زیندی لە ئێران بچێتە دەر. ئێوە بەرامبەری فەرمانێك کە بە «محەممەد»ی پیاوی خۆمدا بۆتان دەنێرم، دەستبەکار بن، بێگومان سەردەکەون. بە سمایلئاغا بڵێن سەرتیپ ئیمڕۆ دەگاتە ڕەزائیە، و ئەگەر خودا بیهەوێ سبەی دەگاتە شنۆ و زۆر بەوە خۆشحاڵە بتانبینێ.

هەروەها ئێمە هەر دوو، بە فەرمانی سەرتیپ، دوو جێ تەلگرافمان لە زمان ئەوەوە نووسی و دامانە دەستی سەرۆکی تەلگرافخانە. یەکیان بۆ سمایلئاغا بوو و ئەوی تریان بۆ سەرهەنگ نەورۆزی. بە سەرۆکی تەلگرافمان ئەسپارد کە خۆی ئەم تەلگرافانە بە حزووری سمایلئاغاوە بێنێ و بیداتە دەستی ئێمە. سەرۆکی تەلگرافیش ئەو کارەی کرد و لە کاتێکدا هەموو لە ناوەندی سەرۆکایەتی دانیشتبووین، بە پرتاو وەژوورکەوت و پاکەتەکانی دایە دەستی من و گوتی: لە لایەن سەرتیپەوە هاتووە. سمایلئاغا بە لەز ڕاستەوە بوو و گوتی: لە لایەن سەرتیپەوە هاتووە؟! سمایلئاغا ئاماژەی میرزاکەی خۆی، کە پیاوێکی بارزانی بوو، کرد. چونکی ئەو شارەزایی کەم بوو، بە یارمەتیی من خوێندمانەوە. نووسیبووی: « سمایلئاغا سەلام! ئیشەڵڵا حاڵتان باشە. خۆشحاڵم کە تەشریفتان هاتووەتە شنۆ. من هاتوومە ڕەزائیە و ئەگەر خوا حەز بکا، سبەی بە خزمەتتان دەگەم.» ئیدی باسێك لە زۆریی چەکدارەکان نەکرابوو.

تەلگرافەکەی تر کە بۆ سەرهەنگ بوو، نووسرابوو: « ئاغای سەرهەنگ! پیرۆزبایی هاتنی سمایلئاغاتان لێدەکەم. ئەو پاشی ماوەیەکی زۆر دووری لە زێد و وڵات، گەڕاوەتەوە و میوانێکی خۆشەویستە. تا من دەگەمەجێ، ئێوە بە باشی میوانداریی لێبکەن ».

سمایلئاغا ئێجگار بەم تەلگرافە خۆشحاڵ بوو. لە لایەکی تریشەوە خەڵکی شنۆ بە وەبیرهێنانەوەی چەپاو و هێرش و تاڵانەکانی ڕابردوو، هەترەشیان چووبوو. دەیانزانی سمایلئاغا بەم هێزە تەیارەوە بێکار ڕاناوەستێ.

باسەکە بە وردی ناگێڕمەوە. بەیانەی ڕۆژی سێیەم لە تەلگرافخانە لەگەڵ سەرتیپ، بە هیما وتووێژمان بوو. سەرۆکی تەلگراف هیماکانی وەردەگرت و وەمنی دەدا. منیش بۆ ئەوەی ئەو تێمان نەگا، دەمبردە هۆدەیەکی تر کە سادقخانیش لەوێ بوو، هیماکانم دەدۆزییەوە و سەرهەنگم تێدەگەیاند.

سەرتیپ، لێکدا لێکدا بەڵێنیی پلەوپایە و خەڵاتی پێدەداین و دەیگوت ئەگەر ئەرکەکان بە باشی بەڕێوە بەرن و سەرکەون، واو واتان بۆدەکەم. دەیفەرموو پیاوەکانتان بە باشی ڕابێنن کە لەم پلانەدا هەڵەیەك نەکەن. سەرهەنگ پێی دەگوت: ئێمە لە شنۆ پیاوەکانمان کەمن.

ئێمە پێنج پۆستی سەربازیمان لە گوندەکان و لە نێو ئێلات و عەشیرەتەکانی سەر سنوور هەبوو، تاکوو بەرگری لە دەستدرێژیی ئەوان بۆ لەوەڕگاکانی یەکتر و تێکهەڵچوونیان بکەن. هەر پۆستەی دە سوار و دە پیادەی لێبوو، بەم بۆنەوە لە ناوەندی شنۆ تەنیا هەشت کەس پیادە و شازدە کەس سوارەمان هەبوو. سەرتیپ فەرمووی: هەر بەوەندە هێزەوە دەتوانن دەستبەکار بن و یارمەتیشتان زوو پێدەگەیەنین، ئێوە تەنیا وشیاری ئەوە بن کە سمایلئاغا بئەنگێون و بیکوژن.

ئێمە لە تەلگرافخانەڕا گەڕاینەوە. سەرهەنگ ڕۆیشتەوە لای سمایلئاغا و منیش چوومە لای ئەفسەرەکانی خۆمان، کە سێ کەس بوون؛ نایب ئەوەڵ **ڕەزاخانی پووررداد**، نایب ئەوەڵ **ئیسماعیل خانی جەلالی** کە ئەمانە فەرماندەکانی پیادە و سوارە بوون، و **عەبدوڵلاخانی بورنجی** کە فەرماندەی دەستەی پیادە بوو. چۆنیەتی ڕووداوەکەم بۆ گێڕانەوە و گوتم: سەرتیپ موقەددەم دەستووری داوە کە سمایلئاغا دەبێ بکوژرێ. ئێمە دەبێ شوێنێکی نەدیو و قایم بکەینە مەتەرێز و لەوێوە تەقە لە سمایلئاغا بکەین، هەرچی دەبێ باڵا ببێ. هەروەها سەرتیپ فەرمانی داوە کە گوردانێکی تەیار لە ڕەزائیەوە تا کاتژمێر چواری ئەمڕۆ خۆ بگەیەننە بەرزاییەکانی ڕۆژئاوای شنۆ. هەر بەو پێیە فەرمانی داوە تا گوردانێکی تەیاری تریش لە مەهابادەوە تا کاتژمێر سێی ئەمڕۆ خۆ بگەیەننە نزیکی سەربازخانە و سەنگەر بگرن و بە بیستنی تەقە، دەستبەجێ هێرش بکەن. ئێمە دەبێ لە کاتژمێری چوارونیو دەستبەکار بین.

ئەفسەرەکان گوتیان: ئێمە سەربازمان نییە، چۆن دەتوانین خۆ لە کارێکی ئاوا بدەین؟! پێمگوتن: سەرهەنگ خۆی لەم بارەوە قسەتان لەگەڵ دەکا. ئێوە تەنیا وریای ئەوە بن شکاکەکان سۆزەیەك نەکەن.

کە گەڕامەوە، چاوم بە ئوتۆمبیلێکی ڕەش کەوت کە لە دەرکی سەرۆکایەتی ڕایگرت. سێ کەس وەکیلچەپ[گوربان سێ] و پیاوێکی ناعەسکەری لێی دابەزین. ناعەسکەرەکە **محەممەد** بوو و گوتی ئێمە هاتووین مزڵ و جێی سانەوە بۆ سەرتیپ ئامادە بکەین، و بە دزییەوە سەرهەنگی تێگەیاند کە نامەی نهێنی پێیە. سەرهەنگ گوتی بیدە بە ئاجودانەکەم. بە منیشی گوت: بچۆ ماڵی حاجی مەحموودئاغا و هۆدەیەك بە محەممەد بسپێرە ئامادەی بکا، و بە حاجی مەحموودیش ڕاسپێرە پێداویستییەکانیان دابین بکات.

من و محەممەد بەرەو ماڵی حاجی وەڕێ کەوتین. لەوێ نامەکەم وەرگرت و هەڵمپچڕی و خوێندمەوە. سەرتیپ نووسیبووی: ئەو کاتەی هەواڵی وەڕێکەوتنی من لە ڕەزائیەوە ڕادەگەیەنن، خۆتان بۆ پێشوازی ئامادە بکەن. بێگومان سمایلئاغاش ڕەگەڵتان دەکەوێ. پاشان ڕابگەیەنن کە ئوتۆمبیلی من لە سندووس خراب بووە و هاتنم وەدرەنگی دەکەوێ. دیارە دەگەڕێنەوە. جا لە گەڕانەوەدا، لە شوێنێکی لەبار، تەقە لە سمایلئاغا بکەن و بێگومان دەبێ بکوژرێ. بۆ سێرەگرتن و ئەنگاوتنیش لەم سێ گوربانە و لە محەممەد کەڵك وەرگرن.

سمایلئاغا، لەگەڵ تەیمووربەگ و حاجی هەمزە و مووساخان و عەبدوڵلاخان، لە مەزنانی ئێڵی زەرزا، لە ناوەندی سەرۆکایەتیدا دانیشتبوون و قسەیان دەکرد. سەرهەنگ نەورۆزی بە بیانووی ئامادەکردنی مزڵی سەرتیپ وەدەرکەوت. ئەفسەرەکانی ئێمە لە دەوروبەری ناوەندا لە هاتوچوو دابوون و چاوەڕوانی فەرمان بوون. من ئەفسەر

و ئیستوارم کۆکردنەوە و بردمنە ماڵی حاجی مەحموود. سەرهەنگ پەیدا بوو و بە یەکەوە پلانی مەتەرێز و سەنگەرەکانمان بەم چەشنە دابەش کرد:

پاشی ئەوەی سمایل‌ئاغا و ئێمە، هەموو بۆ پێشوازی چووین، ١- سیتوان ڕەزاخانی پوور[داد]** بە خۆ و بە چوار کەسی ناردراوەوە و چوار کەسیش سەربازی پیادە، شوێن: هۆدەی خەستەخانە. ٢- سیتوان سێ، عەبدوڵلاخان و متەللیبخانی نایب، بە چوار کەس ئاردەڵی سەرۆکایەتییەوە، شوێن: هۆدەی ناوەندیی گومرك. ٣- ئاجودان هاشمخان، بە چوار کەس مەئمووری قەلعەبەیگی [دیژبان]ەوە، شوێن: هۆدەیەك لە نهۆمی دووی ناوەندی سەرۆکایەتی.

قسەمان کردە یەك، لە گەڕانەوەدا، کاتێك سمایل‌ئاغا گەیشتە ئاستی **باغی گشتی**، تەقەی لێبکرێ. بەڵام هەوەڵ گوللە دەبێ لە هۆدەی خەستەخانەڕا لە سینگی سمایل‌ئاغا بدرێ و ئەوانی دی بە بیستنی دەنگی هەوەڵ گوللە، هەموو پێکەوە تەقە لە سمایل‌ئاغا بکەن. کەوابوو، هەرکەسە لە کاتی ڕۆیشتندا دەبوو پیاوەکانی خۆی کۆکاتەوە و لە شوێنی دیاریکراو جێگا بگرێ.

سەرهەنگ گەڕایەوە لای سمایل‌ئاغا، نیوەڕۆ بوو. لەگەڵ حاجی هەمزە و مووساخان و عەبدوڵلاخان و تەیمووربەگ، هەموو چوونە باڵەخانە نەهاریان خوارد و ڕۆیشتن. سمایل‌ئاغا گوتی: جەنابی سەرتیپ کەی دێت بچینە پێشوازی؟ سەرهەنگ گوتی: هەر تەلەیفوون بکەن خەبەرت پێدەدەم.

شەوانە، سمایل‌ئاغا و من و خەسرەو و جەجۆ لە باڵەخانە دەنووستین. سمایل‌ئاغا دەمانچەیەکی دەتیری لوولە درێژی هەبوو، بە قەتاری فیشەکبەندەوە لە پەنا سەرینەکەی دادەنا و بەیانیان لە خۆی دەبەستەوە.

چەکدارەکان بە سەر ماڵەکاندا دابەش کرابوون و ئەسپەکانیشیان هەر لە هەمان ماڵ بوو، بەڵام زۆربەی ئەسپەکان بە ڕەخت و زینەوە لە باغەکانی باشوور و ڕۆژئاوای شنۆ لە دارەکان بەسترابوونەوە و ئەسپی سمایل‌ئاغاش لە گۆشەیەکی باغی گشتی بەسترابۆوە.

سەرهەنگ لە لای سمایل‌ئاغا بوو، و دەوروبەری کاتژمێر سێ، لە سەر قەراری پێشوو لێیان وەژوور کەوتم و هەواڵی وەڕێ کەوتنی سەرتیپ و ئاجودانەکەی بە ناوی **یەحیاخانی والی**، لە ورمێوە بەرەو شنۆم پێڕاگەیاندن(هەڵبەت ڕاست نەبوو).

سەرهەنگ زوو وەدەر کەوت کە فەرمانی پێشوازی بدات. پێوەندیی بە پیاوەکانی خۆمانەوە گرت و گەڕایەوە و لەگەڵ سمایل‌ئاغا بەرەو سەربازخانە ڕۆیشتن و هەواڵەکە بە هەموو شکاکەکان و بارزانییەکان و دانیشتوانی شنۆ گەیشت. سەرجەم وەڕێکەوتن. بارزانییەکان کە دیسیپلینی سەربازییان هەبوو، بەر لە هەموان لە بەر دەرکی سەربازخانە بە تفەنگ و خەنجەرەوە سەفیان بەست. شکاکەکانیش هەر بەو جۆرە. سمایل‌ئاغا لەگەڵ فەتاح‌ئاغا و خورشیدئاغا و حاجی هەمزەی زەرزا و سەرهەنگ نەورۆزی، لە ناوەندی ڕەزێکی نزیك سەربازخانە دانیشتن. منیش بە سەنگەرە دابەشکراوەکانی خۆماندا دەگەڕام تا بزانم هەموو لەسەر جێی خۆیانن یان نا. لەو کاتەدا ڕەزاخانی پووررداد کە لە سەنگەری خەستەخانەدا بوو منی بانگ کرد و گوتی: ئەم محەممەدەم داناوە کە هەوەڵ گوللە باوێژێ. کەچی ئێستا وەك مێوژۆکە دەلەرزێ و دەڵێ گوللە بە سینگی سمایل‌ئاغاوە نان گاڵتە نییە، دەستبەجێ گشتمان دەکوژن و شنۆش تاڵان دەکەن. دەبێ هەرچی زووتر چارەیەك بدۆزینەوە، چونکە ئەوانە هیچیان بۆ ئەم کارە ئامادە نین.

بەلەز ڕامکردە سەربازخانە. ئیستیوار یەکەمێك هەبوو بە ناوی **یۆسفخانی قەرەجەداغی**، کە لە وریایی و ئەنگێوەییدا ناوبانگی هەبوو. لەگەڵ خۆمم هێنا. محەممەد تفەنگەکەی بە دەستەوە بوو و دەلەرزی. تفەنگم لە دەست ئەستاند و دامە یۆسفخان. بەڵام ئەو بە پێچەوانەی محەممەد، گوتی: ئەو باوك سووتاوە[١٦] چییە کە هەموو لێی دەترسن؟! هەر ئێستا مێشکی دەپژێنم. هاتە بەرەوەی ڕیزی تفەنگچییەکان و چاوەڕوان وێستا. فەرمانم دا هەموو لە مەتەرێزی خۆیاندا ئامادە بن. وڵات چۆل ببوو. گشتیان چووبوونە پێشوازی. خۆم گەیاندە لای سەرهەنگ و سمایلئاغا و گوتم: هەر ئێستا لە نەغەدەوە هەواڵیان پێداین کە ئوتۆمبیلی سەرتیپ لە نزیکی حەسەنلوو، لە سندووس خراب بووە و سەرتیپ ڕایگەیاندووە کە تا سبەی بەیانیزوو چاوەڕوانی من مەبن.

سمایلئاغا بە پەلە و بە گرژییەکەوە گەڕایەوە. فەتاحئاغا و تاهیرئاغای دەشتەبێڵی ئێران و حاجی هەمزەی زەرزا، هاتنە لای سمایلئاغا. هەروەها سەرکردەکانی بارزانی و شکاکەکان دەوری سمایلئاغایان دا. سمایلئاغا لە پیشیانەوە دەڕۆیشت. کە گەیشتە بەر ماڵی حاجی مەحموودئاغا، سەرهەنگ بە بیانووی ئەوە کە مزڵی سەرتیپ موقەددەم بە فەتاحئاغا و تاهیرئاغا نیشان بدا، ئەوانی لەگەڵ خۆی برد و جیا بۆوە. سمایلئاغاش لەگەڵ سەرکردەکان بەرەو مزڵی خۆی ملی ڕێگای گرتبوو. ڕیزی پێشوازیکەرانیش لە سەربازخانەوە تا بەردەرکی ماڵی حاجی مەحموودئاغا کێشرابوو. خەسرەو و جەجۆ نزیکەی بیست هەنگاوێك لە دواوە لەگەڵ چاوەدێریکەرانی خۆیانەوە دەهاتن. هەموو پیادە دەڕۆیشتن.

سمایلئاغا گەیشتە بەر دەرکی باغی گشتی. تەقەی تفەنگی یۆسفخان دەنگی دایەوە. بە دوای ئەو تەقەیەدا لە سێ شوێنەوە دەسڕێژ کرا. لە باڵەخانەوە چاومان لە تێکەوەگلان و بەربوونەوەی سمایلئاغاوە بوو[١٧]، هەروا دەسڕێژمان دەکرد. ڕیزی پێشەوە هەموو بەربوونەوە و ئەوانی پاشەوە بڵاوەیان کرد. بەختی ئێمە هێنابووی و تاکە سەرکردەیەك نەمابوو کە فەرمانی شەڕ بە پیاوەکانی بدات.

نزیکەی سێ کاتژمێر دەستیان کردەوە و بە پرژوبڵاوی تەقەیان دەکرد. ئەمجار وردە وردە خۆیان دەرباز کرد. فەرماندەی سوارەکان کە بە شازدە کەسەوە بۆ پێشوازی هاتبوون، دەستووری پێدرابوو کە تەقە دەستی پێکرد، لە پشتەوەڕا چەکدارەکان بداتە بەر گوللە. ئێمە هەموو لەو جەنگەیەدا وازری گەیشتنی یارمەتی و هێزی پشتیوانی بووین. بەڵام لای بەیانی لە نەغەدەی سندووسەوە هەواڵیان پێداین کە گورهانێکی پیادەی تەیار گەیشتوونە نەغەدە. دیار بوو شەو بە ڕێگادا هاتبوون. من بە تەلەیفوون پێمڕاگەیاندن کە کار لە کار ترازاوە و سمایلئاغا کوژراوە و سەربزێویشمان نییە. ئەوانیش پاشی یەك ڕۆژ سانەوە، هەر لەوێوە بەرەو مەهاباد زڤرین. لە بەرامبەر چوارسەد کەسی لێهاتوو و تەیار بە خەنجەر و تفەنگ، ئێمە هەشت کەس بووین و لە ڕەزائیەشەوە یارمەتیمان پێنەگەیشت[١٨]؛ یانی ڕەزائیە لە کاتی ناردنی گوربانەکان، و مەهابادیش وەختی بەڕێکردنی گورهانی باسکراو بە ڕووداوەکەیان زانی.

ئەوێ شەوێ تەرمی کوژراوەکانمان کێشایە بن دیوار و هەر بە شەو، بە هۆی دارۆغە(کلانتر)ی شار و سەرباز، بە هەموو ماڵەکانمان ڕاگەیاند؛ هەرکەس خۆی حەشار داوە، دەرفەتی هەیە بە ئازادی لە شار بچێتەدەر و ئێمە وەدوای کەس ناکەوین. پاشی ئەوەی دڵنیا بووین کەسیان لە شنۆدا نەماوە، ئاگادار بووین کە خەسرەو و جەجۆ لە لایەن چاوەدێریکەرانیانەوە گەیەندراونە پشت دیواری باغی گشتی و بە سواری ڕایانکردووە.

سبەی سەرلەبەیانی، تەرمی سمایلئاغامان بە هەمان ئوتۆمبیلە ڕەشەی کە سێ گوربان و محەممەد پێی هاتبوون، ناردە ڕەزائیە.

خێزانی سمایلئاغا کە هاشەری ئەوە بوو؛ سمایلئاغا وا بە هاسانی ناکوژرێ، هاتە سەر تەرمەکە و چاوی پێکەوت و سەلماندی کە سمایلئاغا خۆیەتی. لە لایەن هەمان ژنەوە کە دایکی خەسرەو بوو، لە ڕەزائیە نێژرا.
سەرتیپ لە تەلگرافخانەی تەورێز هەروا چاوەڕوانی دوایی کارەکە بوو. هەر شەوێ هەواڵی کوژرانی سمایلئاغامان پێدا. هەروەها پێمان ڕاگەیاند، چونکە خورشیدئاغا و چەند کەسی تری هەرکی کوژراون، زۆر وێدەچێ هەرکی بە سەر شنۆ دادەن. ئەویش فەرمانی دا سەرهەنگ **کەلبعەلیخانی نەخچەوانی**، کە بە ئازا و بوێر ناوبانگی دەرکردبوو، هاتە شنۆ و ماوەیەك لەوێ مایەوە. بەڵام کەس زاتی هێرش کردنی نەمابوو. بەم جۆرە هەموو شتێك کۆتایی پێهات.
لە تەواوی ئەو کارەساتەدا، تەنیا سەرجۆخەیەکی پیادە، بە ناوی میرزا محەممەد، سووکە برینێکی لە شانی ببوو و کەریمخانی خەیلانیش کە بە قسەی خۆی بۆ یارمەتیی ئێمە هاتبوو، دەستێکی بریندار ببوو. ئەوەشی ڕاست نەدەکرد، چونکە کەس ئاگاداری پلانەکەی ئێمە نەبوو تا لە بەرەوە بڕیاری یارمەتی یا دژایەتی گرتبێ. لە پاشان هەوڵێکی زۆرمان دا تاکوو خەسرەوی کوڕی سمایلئاغا بگەڕێنینەوە، بەڵام سەرنەکەوتین. چونکە شێخی بارزان، خەسرەوی دابوویە دەست دەوڵەتی ترك.
ئەودەم فەرماندەی هەنگی مەهاباد **سەرهەنگ وەدیعی** بوو، و پێوەندییەکی بە کاروباری عەشایرییەوە نەبوو. لە ڕەزائیەش فەرماندەی تیپ، **سەرهەنگ حوسێنپوور** بوو، کە ئاگاداری ڕووداوەکە نەکرابوو. دەورگێڕی سەرەکی من بووم. بەڵام نەمزانی ئەو «**بزورگی ئیبراهیمی**» یەی کاك ئەحمەدی شەریفی سەروبنی قسان هاتووەتەوە سەر ئەو، کێیە؟! ئایا ئەفسەر بووە؟ ناعەسکەر بووە؟![19] لەشکرکێشیی بۆ سەر سنوورەکان کردووە و پێی عەشیرەتەکانی مەنگوڕ و مامەشی هێناوەتە ناو. ئەوانە هیچی وا نەبووە. سەرۆکەکان، هەرکام سەد کەس و سەدوپەنجا کەسیان لەگەڵ بووە و ئێمەش هەشت کەس. ئیدی ئەو قۆشەنەی ئەو لە شنۆ سازی کردووە بناغەیەکی نییە. من نازانم ئەو ئاغای شەریفییە چ خەونێکی خۆشی دیوە و چۆنی ئەم تانوپۆیە لێكهاڵاندووە! من درەنگم بەو کارە زانی. زۆربەی خەڵکی مەهاباد و شنۆ هێشتا ناوی منیان لە بیر ماوە؛ واتە: **هاشم خان**، ئاجودانی عەشایر و میرزابنووسی سەرۆکی عەشایر.
سەرهەنگ نەورۆزی و هاوڕێکانی، تا دوایی تەقەکە و تەواو بوونی ڕووداوەکە لەماڵی حاجی مەحموودئاغا مانەوە.
داواکارم بە کتێبفرۆشیی سەیدیان لە مەهاباد ڕابگەیەنن کە بە بێ لێکۆڵینەوە شتی وا بێبایەخ بڵاو نەکاتەوە. هیوادارم ئیشەڵڵا بتوانن خەتی من بخوێننەوە، چونکە دەستم لەرز بووە و ناتوانم بنووسم. ئەگەر بخوازن ڕووداوی سمایلئاغا بڵاوبکەنەوە، پێویستە لە من، و تەنیا لە من کەڵك وەربگرن. سەرجەمی ڕووداوەکە بە هەموو لایەن و پاژەکانییەوە کتێبێك هەڵدەگرێ.

لە ۲۵۳٦/۸/۲۰ی هەتاوی[20] نووسرا

ئاجودان و میرزابنووسی پێشووی سەرۆکی عەشایر و کەڵانتەری

سنووری شنۆ و خانێ، هاشم ئەحمەدزادە   ئیمزا

ناونیشان: تاران — شەقامی جەمشیدئاباد — شەقامی دیلمانی — ژمارەی خانوو ۱٤ — ئەحمەدزادە

اداره محترم فرهنگ و هنر مهاباد جسارتاً معروض میدارد اخیراً کتابی بنام اسماعیل آقا سمکو
در تهران بدست من رسید روی جلد نوشته گردآورنده و تنظیم آقای فهد شریفی با این جلد نوشتن
طبق مدرک موجود امتیاز این کتاب و تجدید چاپ آن برای همیشگی متعلق بمرکز کتابفروشی سیدیان
مهاباد میباشد در ۷۲ صفحه باندازه (۱۸×۱۰) حتماً نمونه در اداره محترم موجود است زیرا در صفحه ۲
نوشته تعداد پانصد جلد شماره ۵ مورخه ۱۳/۱۲/۴۸ اداره محترم فرهنگ و هنر در چاپخانه ارژنگ
۱۳۳۰
تهران چاپ شده بعرض میرسانم من هاشم احمدزاده در آن زمان یعنی از اول سال ۱۳۰۹ تا سال
شمسی آجودان رئیس عشایر اشنویه بودم و رئیس عشایر یعنی آقای سرهنگ صادق خان نوروزی آن
اصلاً سواد نداشت و همه کاره ایشان بودم و تمام امور و اسرار آمدن اسماعیل آقا و مکاتبات یکماه یا
بیشتر با شیخ احمد بارزان و یا خود اسماعیل آقا دست من بود و از این جریان از اول تا ورود اسماعیل آقا
باشنویه هیچ مطبعی نه در طهران نه در مهاباد نه در ارومیه (رضائیه) و نه طوایف مامش و منگور و زرزا و
پیران خبری نداشته حتی در اشنویه افسران حاضر و اهالی طبق دستور سرتیپ مقدم احدی مطلع نشد و غیر از
یکنفر بنام حاجی سعدون سراج که از رفقای قدیمی اسماعیل آقا بود از آنهم بطرز قاصدی محرمانه استفاده میکردم
من کاری بسابقه ندارم که آقای شریفی از کتابهای تاریخی چیزی میداند ولی از صفحه ۴۲ تا آخر کتاب مرقوم
بطور کلی غلط و حتی یک کلمه هم درست نیست نمیدانم چه جوری گردآوری شده که با یکنفر اهل اشنویه هم
سؤال نکرده و چیزهائی از یکعده با اطلاع پرسیده و گفته‌های آنها را باور کرده مگر نه اینکه اشخاص مطلع
همه مرده اند دیگر کسی نیست ایراد بگیرد برداشته چنان دروغ سرهم کرده کتاب نوشته بنام تاریخ داده
دست مردم قضیه اسماعیل آقا یکی از وقایع مهم تاریخی آذربایجان است نباید افسانه سازی و خیالی بشود
اگر کسی بخواهد کتاب بنویسد اقداماتی که شده با جزئیات آن فقط فقط از سینه من باید استفاده کرد
لاغیر حالا من مختصری از قضیه را در زیر شرح میدهم مقایسه نمائید آیا با کتاب یک کلمه تطبیق میکند
البته نه ما قبلاً میدانستیم اسماعیل آقا بعد از فرار در جنگ چهریق بمنطقه بارزان عراق رفته و تحت
سرپرستی شیخ احمد بارزان زندگی میکند در اوایل اردیبهشت ۱۳۰۹ شمسی چند نفر از اهالی مرگور (قریه زاوه)
شکایت کردند که چند راس اسب از ایل ما کسان اسماعیل آقا بسرقت برده با کی اشتیم بشرح زیر

وێنەی لاپەڕەی یەکەمی نامەکەی ئاجودان هاشم ئەحمەدزادە بە دەسخەتی خۆی

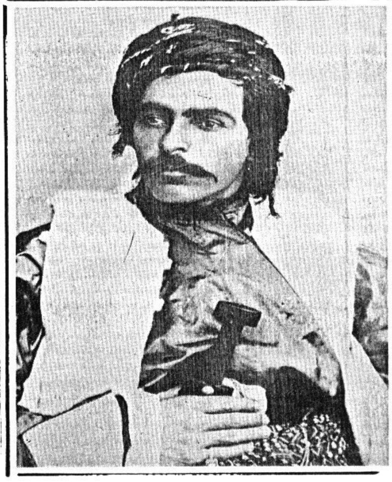

گزارش فرمانده لشگر شمالغرب :

قوای ساخلو «سمیتقو» را کشت

۳۰ تیر ۱۳۰۹

فرمانده لشگر شمال غرب اعدام اسمعیل آقای سمیتگو را بشرح ذیل بوزارت جنگ راپورت میدهد.

وزارت جلیله جنگ

تعقیب راپرت کتبی نمره ۲۳۶۷ و تلگراف نمره ۲۹۹۷ معروض میدارد مقارن ورود بنده برضائیه از راپرت های واصله حکومتی نظامی اشنویه معلوم و مفهوم گردید که سمیتگو باز دارای افکار صادقانه و صحیحی نیست و در این سه روز توقف خود در اشنویه تدریجا از اکراد کوچری خارجه هم بعنوان دید و بازدید دور خود جمع کرده و حاضر نیست در مرکز لشگر حاضر شود از طرفی هم اطاله مطلب و مذاکره با مشارالیه صلاح نبود و فایده نداشت بناء علیهذا لیله ۲۷ ماه جاری سه ستون به ترتیب ذیل از راههای مختلف باشنویه سوق داده اول یک ستون از رضائیه مرکب از یک گردان پیاده یک گروهان مسلسل دوم یک گردان پیاده از ساوجبلاغ سوم یک ستون سوار مرکب از واحد های سواری که در معیت ارکانحرب سیار لشگر از تبریز همراه آورده بودم و به ساخلو اشنویه هم دستور داده شد بسمیتگو تکلیف شود فوری به تبریز حرکت و یا مشارالیه را خلع سلاح نمایند در صورت تمردمشارالیه و کسانش را معدوم نمایند بطوریکه انتظار میرفت مشارالیه از حرکت بمرکز لشگر سرپیچی نموده و اسلحه راهم تسلیم ننمود لذا قوای ساخلو به ماموریت خود اقدام و ستونهای اعزامی هم که خیلی سریع حرکت کرده بودند اشنویه را مقارن عصر ۲۷ جاری احاطه، خود سمیتگو مقتول و از کسانش هم خیلی ها مقتول و مجروح و بقیه متواری و تعقیب می شوند اینک مفتخرا معروض میدارد که بزندگانی ننگین این عنصر مفهده جو خاتمه داده شد ضمنا این حرکت ستونهائی که مامور عملیات بودند بسیار جالب توجه بود دو ستون پیاده رضائیه مسافت دوازده فرسخ را در طی هیجده ساعت راه پیمائی متوالی و ستون پیاده ساوجبلاغ مسافت ده فرسخ را در طی شانزده ساعت راه پیمائی متوالی و ستون سوار با نهایت سرعت و حسن انجام ماموریت موفق به انجام کامل ماموریت خود گردیدند و حسن تربیت در زندگانی نظامیان وظیفه یکساله را کاملا ثابت نمودند رضائیه ساعت ۹ـ۹/۴/۲۷ نمره ۲۴۱۱ سیار فرمانده لشگر شمال غرب سرتیپ حسن مقدم

(لای ڕاست): ڕاپۆرتی نیزامیی فەرماندەی لەشکری باکووری ڕۆژئاوا، کە بریتییە لە ڕاگەیاندنی هەواڵی کوژرانی سمایل ئاغای سمکۆ؛ بە وەبیرهێنانەوەی ئەو هەڵەیە کە ڕۆژنامەی (اطلاعات) وێنەی جەعفەرئاغای شکاکی بڵاوی کردووەتەوە. (لای چەپ): سێ وێنەی سمکۆ، دوابەدوای یەك لە ڕۆژەکانی ٢٦، ٢٧ و ٢٨ی پووشپەڕی ١٣٠٩ی هەتاوی.

پەراوێزەکان

١ – عشایر شکاک و شرح زندگی آنها به رهبری اسماعیل آغا سمکو.

٢ – تاریخ مشروطۀ ایران، احمد کسروی، ص ١٤٣ – ١٤٥.

٣ – خاطرات حاج سیاح یا دورۀ خوف و وحشت، بکوشش حمید سیاح، به تصحیح سیف‌اله گلکار، ص ٢٥٥.

هەروەها، بڕوانە: **بەیتی هەمزاغای مەنگوڕ**، سروەی ژمارە ٢٨ تا ٣٢، عەبدوڵلا سەمەدی.

٤ – مێژووی میرانی سۆران، حوسێن حوزنی موکریانی، ل ٨٧.

٥ – شەرەفنامەی شەرەفخانی بدلیسی، وەرگێڕاوی هەژار، ل ٤٩٤ – ٤٩٥.

٦ – حرکت تاریخی کرد به خراسان، کلیم‌الله توحدی(کانیمال).

٧ – تاریخ عالم‌آرای عباسی، اسکندر بیگ ترکمان، ج٢، ص ٨١٣.

٨ – مەنگوڕ، وتاری د.جەوادی قازی، گۆڤاری سروە، ژمارە ١٨، ل ٢٥.

٩ – شەرەفنامە، سەرچاوەی پێشوو، ل ٢١٣ – ٢١٤.

١٠ – تاریخ و جغرافیای کردستان، موسوم به سیرالاکراد، عبدالقادر ابن رستم بابانی، به اهتمام محمد رئوف توکلی، ص١٠١.

١١ – جنبش ملی کرد، کریس کوچرا، ترجمۀ ابراهیم یونسی، ص ١٥٣ – ١٦٣.

١٢ – **تحفەی مظفریە**، ئوسکارمان، پێشەکی و ساغکردنەوە و هێنانە سەر ڕێنووسی کوردی: مامۆستا هێمن، ل ٦١٢ – ٦٣٩.

١٣ – لە ئەرتەشی ئەودەمی ئێراندا، بەشێك هەبوو بە ناوی " امور عشایر " واتە " کاروباری عەشیرەتەکان ". ئەرکی ئەو بەشە ئەوە بوو کە لەگەڵ سەرۆك هۆزەکان پێوەندی هەبێ و هەموو چەشنە جموجوولێکی هۆزەکان بداتە ژێر چاوەدێری.

١٤ – هەرچەند تاکوو ئێستا نامەیەکی وا لە سمایل‌ئاغا وەدەست نەهاتووە، دەبێ ئەوەشمان لە بەرچاو بێ کە نووسەری ئەم نامەیە خۆی یەکێك لە پیلانگێڕانی تیرۆری سمایل‌ئاغایە، ئەگینا سمایل‌ئاغا ئەوەی زانیوە کە لە دەسەڵاتی سەرتیپ موقەددەمدا نییە کە لە بابەت ئەوەوە دوا بڕیار بدات.

١٥ – لە لاپەڕە ١٠ی دەستنووسەکەدا، کە دوایین لاپەڕەی نامەکەیە، نووسەر، ناونیشانی خۆی لە تاران، بەم چەشنە نووسیوە:(آدرس: تهران، خیابان جمشیداباد، خیابان دیلمانی، کاشی ١٤، احمدزاده) و لە ژێر ئەم ناونیشانە، وەك وەبیرهاتنەوەیەك و پەراوێزێك، سێ دێڕی نووسیوە، کە پێوەندی بە ژمارەی دەست و پێوەند و چەکدارەکانی ئەم بەشەوە هەیە و دەڵێ:« کە لە دارستان وەڕێکەوتین، ١٥٠ کەس شکاك و ٥٠ کەس بارزانیمان لەگەڵ بوو؛ لە سنووری دالانپەڕ ٢٠٠ بارزانیشمان پێگەیشت، کە سەرجەم بووینە ٤٠٠ کەس. لە خاکی ئێرانیشدا ٥٠ کەس هەرکی لە پیاوەکانی فەتاح‌ئاغا هاتنە باڵمان و بووینە ٤٥٠ کەس. خورشیدئاغاش بە نۆکەرێکەوە و کەریم‌خانیش بە نۆکەرێکەوە لە گەڵمان بوون و بەم چەشنە گەیشتینە شنۆ.» [کەوایە، ژمارەی هاوڕێکانی سمایل‌ئاغا دەگاتە ٤٥٤ کەس].

١٦ - " پدر سوختە " جنێوێکی فارسی‌یە و مەبەست لەوەیە کە باوکی شیاوی سووتانە لە ئاگری دۆژەدا. بەدجسن، بەد ڕەگەز.

١٧ – تیرۆری سمایل‌ئاغای سمکۆ: ئێوارەی ڕۆژی هەینی، ١٨ی Juiy ١٩٣٠، ٢٧ی پووشپەڕی ١٣٠٩، ٢١ی سەفەری ١٣٤٩. شیاوی باسە کە زۆربەی سەرچاوە کوردییەکان ١٩٣٠/٦/٢١ یان بە مێژووی تیرۆری سمایل‌ئاغای سمکۆ دەستنیشان کردووە و ڕۆژژمێرە کوردییەکانیش لە هەمان سەرچاوەکانەوە ئەم هەڵەیە چەندپات دەکەنەوە. سەرتیپ موقەددەم لە ڕاپۆرتێکی نیزامیدا، کە لە ١٣٠٩/٤/٢٧، واتە هەمان ڕۆژ کە سمایل‌ئاغای تێدا تیرۆر کراوە، بە ژمارە ٢٤١١ دەریکردووە، ڕاستەوخۆ ئاماژە دەکا کە سمکۆ لە لایەن نیزامییەکانی پادگانی شنۆوە کوژراوە. (بڕوانە: بەڵگەنامەی ڕاپۆرتی نیزامیی پاشکۆی ئەم وتارە).

۱۸ - لێرەدا نووسەر بە ئاشکرا ئەوە دەشارێتەوە کە بە پێی قسەکانی پێشووی خۆی ۳۵ کەس لە پیلانەکەدا دەوریان هەبووە. جگەلەوە، سەربازخانەی شنۆش دەحیساب ناهێنێ!

۱۹ – لێرەشدا شتێکی سەیرە کە نووسەر، خۆ لە " **بزورگ ئیبراهیمی** "نەناس دەکات! هەڵبەت لەوانەیە لە ڕووداوی سمایلئاغادا دەورێکی نەبووبێ، بەڵام ئیبراهیمی لە ساڵی ۱۳۰۷ی هەتاوی، واتە دوو ساڵ بەر لە کارەساتی تیرۆری سمکۆ، هەر بە ناوی بەرپرسی کاروباری عەشایر(مسئول امور عشایر)، دەورێکی بەرچاوی هەبووە لە شۆڕشی مەلاخەلیلی گۆڕەمەردا.

لە لاپەڕە ۲۲۰ی کتێبی " ئاوڕێك وە سەر مێژووی مەهاباد "ی محەممەدی سەمەدیدا، ئاماژەیەکی کەم و پوخت لە بابەت بزورگی ئیبراهیمی یەوە هەیە بەم جۆرە: " بزورگخان ـی ئەمیر ئیبراهیمی، کوڕی خەسرەو، لەدایکبووی ۱۲۷۹ی هەتاوی[۱۸٦۲/٦۳]، لە خولەکانی حەڤدە و هەژدەدا نوێنەری خەڵکی تەورێز بووە لە (مجلس شورای ملی)دا، و لە خولی نۆزدەهەمدا (کە دەکاتە ۱۰ی جۆزەردانی ۱۳۳۵ هەتا ۲۹ی جۆزەردانی ۱۳۳۹ی هەتاوی)نوێنەری خەڵکی مەهاباد بووە لە هەمان مەجلیسدا. ناوبراو لەو نیزامییانە بووە کە ساڵەها لە مەهاباد ماوەتەوە و بەرپرسی کاروباری عەشایر بووە."

۲۰ - هەڵبەت ئەو ساڵە (شاهەنشاهی)یە، کە لە ئاخر و ئۆخری حکوومەتی پەهلەویدا لە جێی ساڵی هەتاوی دانرا. بەرابەرە لەگەڵ ۱۳۵٦ی هەتاوی و ڕێکەوتە لەگەڵ ڕۆژی هەینی ۱۹۷۷/۱۱/۱۱.

* **ادارۀ فرهنگ و هنر مهاباد**

یۆسفخانی قەرەجەداغی، ئەنگێوەی سەربازخانەی شنۆ

هەوەڵ گوللەی لە سینگی سمایلئاغای سمکۆ دا